

بررسی ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی سواحل مکران و نقش آن در امنیت پایدار منطقه جنوب شرق

رضا جهان تیغ^۱، عبدالرضا فرجی‌راد^۲، حبیب‌الله سیاری^۳ و رحیم سرور^۴

تاریخ پذیرش: ۹۵/۶/۶

تاریخ دریافت: ۹۵/۵/۱۰

چکیده

منطقه جنوب شرق ایران دارای سواحل طولانی مناسب به ویژه در چابهار و کنارک بوده و موقعیت سرآغازی دارد. از دیگر دلایل اهمیت جغرافیایی این منطقه می‌توان به تنش ارتباطی در اتصال به مسیر راهبردی شمال - جنوب، داشتن ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی و تنها بندر اقیانوسی ایران اشاره نمود؛ بنابراین یکی از نقاط کلیدی در طول سواحل مکران در دریای عمان است. پرسش مقاله این است که آیا ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی سواحل مکران می‌تواند حاکم ایران را در مسیر امنیت پایدار قرار دهد. هدف از انجام این پژوهش، تبیین ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه سواحل جنوب شرقی کشور و همچنین دلیل عقب ماندگی این منطقه با توجه به ظرفیت‌های این منطقه است و در نهایت، راهکارهای برون رفت از این تنگنا و نیل به توسعه پایدار ارائه خواهد شد. در این پژوهش از روش سوات (SWOT) استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از این است که به کارگیری ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی سواحل مکران کلید توسعه امنیت پایدار در منطقه و در نهایت، کشور خواهد بود.

واژگان کلیدی: امنیت پایدار، سواحل مکران، ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی، توسعه.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، reza.jt39@gmail.com
۲. دانشیار ژئوپلیتیک و جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، نویسنده مسئول و عهده‌دار مکاتبات.
۳. دانشیار دانشگاه دفاع ملی.
۴. استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران

۱. کلیات

ژئوپلیتیک، امروز علم آموزشی تولید قدرت به دولت‌ها، با درک حقایق محیط جغرافیایی است. هر کشوری که بخواهد در مسیر توسعه و امنیت پایدار حرکت کند باید ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی محیط جغرافیایی خود را به خوبی بشناسد و توسعه همه‌جانبه خود را بر اساس توانمندی‌ها و وزن ژئوپلیتیکی خویش تنظیم نماید. ج.ا.ایران از لحاظ ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک در دو قرن اخیر در حد فاصل راهبردهای دو قدرت بزرگ جهانی رقیب قرار داشته و نقش حائل را در فرایند رفتارهای رقابت‌آمیز قدرت‌های جهانی بازی کرده است؛ بنابراین ایران در نظریه‌های ژئوپلیتیک از جایگاه و موقعیت مهمی برخوردار است. از مناطق با اهمیت به لحاظ ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی، سواحل دریای عمان و جنوب شرقی ج.ا.ایران است.

جمهوری اسلامی ایران دارای موقعیت جغرافیایی بی‌بدیل، به‌ویژه موقعیت دریایی است. در اختیار داشتن تنگه هرمز به ایران موقعیت راهبردی نیز می‌دهد. همجواری با دریای خلیج فارس و دریای عمان، قرار داشتن در دو کانون انرژی خلیج فارس و دریای خزر، قرار گرفتن در مرکز اتصال قاره‌های اروپا، آسیا و آفریقا، تسلط داشتن بر مسیر انتقال انرژی به بازارهای بین‌المللی مصرف، برخورداری از سواحل طولانی از جمله شاخص‌های این مطلب است. موقعیت دریایی هر کشور ممکن است حالت جزیره‌ای یا ساحلی داشته باشد. دسترسی به آب‌های آزاد با برخورداری از موقعیت ساحلی، به‌منزله داشتن دلانی به سمت دنیای خارج خواهد بود که از اهمیت بسزایی برخوردار است و شرط لازم برای تبدیل شدن به قدرتی جهانی است و به همین دلیل، همیشه کشورهایی که پا به عرصه رقابت‌های جهانی می‌گذارند، تسلط بر آب‌های بین‌المللی را جزو هدف‌های خود منظور می‌کنند.

۱-۱. بیان مسئله

اکنون که متأثر از انقلاب اسلامی، وزن ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران به شکل قابل توجهی دستخوش تغییرات اساسی شده و رشد تصاعدی آن منزلت منطقه‌ای و جهانی ویژه‌ای برای کشور به ارمغان آورده است، قدرت، توسعه و امنیت بیش از پیش نیازمند فعال‌سازی ظرفیت‌های ساحل مکران برای ایجاد امتدادهای عمیقی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و دفاعی است تا با بهره‌گیری از آن، مرکز ثقل قدرت دریایی منطقه و جهانی را به نفع منافع و آرمان‌های نظام مقدس ج.ا.ایران جابه‌جا کند. بدیهی است که چنین شرایطی کشور را در مجاورت تهدیدها و فرصت‌هایی راهبردی قرار می‌دهد که بی‌توجهی به آنها تکرار غفلی تاریخی بوده و دامنه تأثیر شدیدتر و عمیق‌تر را در پی دارد و توجه به آن، جبران عقب‌افتادگی‌های تاریخی با نرخ پیشرفتی قابل توجه را به دنبال خواهد داشت؛ بنابراین مسئله اصلی تحقیق عبارتست از اینکه ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه جنوب شرق کشور سواحل مکران چگونه می‌تواند ج.ا.ایران را در مسیر امنیت پایدار قرار دهد؟

۱-۲. اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

۱-۲-۱. اهمیت

تحقق منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد پیگیری یک راهبرد و تبدیل تهدیدها به فرصت در تحولات بین‌الملل (پیچ تاریخی بزرگ) با توجه به ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی^۱، ژئواکونومیک^۲ و ژئواستراتژیکی^۳ سواحل مکران (گنج فراموش شده) از جمله موارد تبیین‌کننده اهمیت موضوع تحقیق است.

---

1. Geopolitic
2. Geoeconomic
3. Geostrategy

۲-۲-۱. ضرورت

تحولات نظام بین‌المللی تأثیر عمده‌ای بر سیاست‌های جهانی و روابط بین‌المللی داشته است. کشورها در صحنه سیاست جهانی، در پی طرح‌ریزی و اجرای راهبردهای جدیدی هستند تا بر اساس آن، بتوانند منافع ملی خود را با توجه به ساختار جدید در نظام بین‌الملل تأمین نمایند. در چنین شرایطی بی‌توجهی به ظرفیت‌های بالقوه سواحل مکران و منطقه راهبردی سیستان و فراهم نشدن زمینه‌های بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها، موجب عدم تحقق توسعه و ایجاد ناامنی در استان سیستان و بلوچستان و در برخی موارد، جمهوری اسلامی ایران خواهد شد.

۳-۱. پیشینه تحقیق

بررسی‌های انجام شده نشان داد تاکنون تحقیقی هماهنگ با موضوع این مقاله انجام نشده است، ولی در برخی آثار، اشاره‌هایی به این موضوع شده است. در جدول زیر به مواردی از پژوهش‌های انجام‌شده درباره توسعه پایدار و تجلی آثار آن بر قدرت ملی، ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک و امنیت پایدار کشورها، اشاره شده است.

جدول شماره ۱. برخی از منابع پیشینه تحقیق

سال	نویسنده	عنوان تحقیق	نتیجه‌گیری
۱۳۸۴	حافظ‌نیا و همکاران	تحلیل ظرفیت ژئوپلیتیک سواحل جنوب شرق ایران در راستای منافع ملی (فضای مورد غفلت)	تعاملات اجتماعی و وابستگی‌های منطقه‌ای به بخش مرکزی و هارتلند کشور می‌تواند این منطقه را با بخش مرکزی پیوند زده و با توسعه ایجادشده، نگرانی‌های ژئوپلیتیکی از قبیل بحران‌های قاچاق، بحران‌های جدایی‌طلبی سرزمینی، بحران‌های عدم احساس وابستگی و دیگر بحران‌های ژئوپلیتیکی مفروض را کاهش دهد؛ در واقع همان نقشی را که جنوب غرب ایران در قرن ۲۰ در سرنوشت کشور ایفا کرد، جنوب شرق ایران در قرن ۲۱ ایفا خواهد کرد.
۱۳۹۲	عزتی و همکاران	راهبرد قدرت هوشمند ایران و نقش ژئوپلیتیک انرژی (نفت و گاز) در پیشبرد آن	نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که ایران با ارائه راهبرد مناسب در قدرت هوشمند به‌ویژه با تأکید بر بازیگری بیشتر در ژئوپلیتیک انرژی به دلیل اهمیت آن در دنیای امروز و دارا بودن رتبه دوم این ذخایر در جهان، می‌تواند با تحمیل رفتار و استدلال خود بر دیگر کشورها، قدرت خود را افزایش دهد.

<p>تحلیل قابلیت‌های ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک انرژی در تأمین امنیت ملی ایران</p>	<p>اطاعت و همکاران</p>	<p>۱۳۹۱</p>
<p>در عصر حاضر با توجه به رشد جوامع در ابعاد مختلف، امنیت ملی نیز وارد مرحله نوینی گردیده که تأمین آن نه از طریق سنتی و افزایش قدرت نظامی، بلکه با رویکردی نوین و از طریق افزایش قدرت در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و ... حاصل می‌شود. در این میان ژئوپلیتیک هر کشور با در محوریت داشتن بحث قدرت، جایگاه ویژه‌ای در مسائل امنیت ملی آن کشور دارد. در جمهوری اسلامی ایران نیز ژئوپلیتیک و به‌ویژه متغیر انرژی آن، در جهت‌دهی به سرنوشت کشور از اهمیتی راهبردی برخوردار است. ژئوپلیتیک انرژی ایران در دو بعد ژئواکونومیک (ظرفیت تبدیل شدن به یکی از اصلی‌ترین شرکای مصرف‌کنندگان بزرگ انرژی جهان) و ژئواستراتژیک (ایفای نقش راهبردی در امنیت انرژی منطقه‌ای، جهانی و سازمان‌های بین‌المللی انرژی)، با افزایش وزن ژئوپلیتیک، قابلیت بالقوه تأمین منافع و امنیت ملی کشور را دارا می‌باشد. تحقق چنین امری مستلزم به‌کارگیری یک دیپلماسی منسجم انرژی در کنار تعامل بیشتر با نظام جهانی است.</p>		

۱-۴. پرسش‌های تحقیق

۱-۴-۱. پرسش اصلی

آیا ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه جنوب شرق کشور (سواحل مکران) می‌تواند ج.ا.ایران را در مسیر امنیت پایدار قرار دهد؟

۴-۱-۲. پرسش‌های فرعی

- (۱) آیا توسعه سیاسی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۲) آیا توسعه فرهنگی و اجتماعی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۳) آیا توسعه انسانی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۴) آیا توسعه اقتصادی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟

- (۵) آیا ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۶) آیا ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۷) آیا توسعه ترانزیتی سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟
- (۸) آیا توسعه نظامی سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟

۱-۵. هدف‌های تحقیق

- (۱) تبیین ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه سواحل جنوب شرقی کشور و نقش آن در توسعه امنیت پایدار منطقه،
- (۲) تبیین دلایل عقب‌ماندگی این منطقه با توجه به ظرفیت‌های جغرافیایی،
- (۳) ارائه راهکارهای برون‌رفت از این تنگنا و نیل به توسعه پایدار.

۱-۶. روش‌شناسی تحقیق

۱-۶-۱. نوع تحقیق

براساس روش به‌کار گرفته‌شده، این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. قلمرو این نوع تحقیق را راهنمای مکتوب، شفاهی، تصویری مانند کتاب‌ها، مقاله‌ها، روزنامه‌ها، مجله‌ها، فیلم‌ها، سخنرانی‌ها، تصاویر، تابلوها، وبگاه‌ها، عکس‌ها، نقشه‌ها، ماهواره‌ها و ... درباره موضوعی خاص تشکیل می‌دهد.

۲-۶-۱. روش گردآوری داده‌ها

مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و آثار موجود در این زمینه شامل کتاب‌ها، مقاله‌ها، روزنامه‌ها و مصاحبه و... تجزیه و تحلیل یافته‌ها و تجارب جهانی در مورد توسعه سواحل و بنادر به عنوان محور اصلی این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. اطلاعات مربوط به اعتبارسنجی یافته‌های نظری نیز از طریق پرسشنامه گردآوری شده است.

۳-۶-۱. پایایی پرسشنامه

به منظور بررسی پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقادیر بالای ۰/۷ برای آن ضریب، بیانگر پایایی بالا و مقادیر بین ۰/۵ تا ۰/۷ بیانگر پایایی مورد قبول است. با توجه به اینکه ضریب آلفای کرونباخ در این پرسشنامه ۰/۹۴۵ است؛ بنابراین می‌توان گفت که پایایی پرسشنامه در حد بالایی قابل قبول است.

۴-۶-۱. جامعه و نمونه آماری

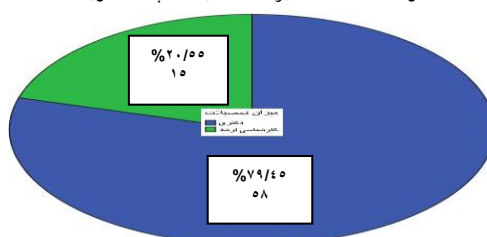
با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق، جامعه آماری به شکل گزینشی انتخاب به تعداد ۷۳ نفر انتخاب شدند و چون تعداد جامعه کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد، نمونه‌گیری به صورت تمام‌شمار انجام شد. در ادامه، نمودار فراوانی مربوط به میزان تحصیلات پاسخگویان ثبت شده است.

جدول شماره ۲. فراوانی جامعه آماری تحقیق

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کارشناسی ارشد	۱۵	۲۰/۵	۲۰/۵
دکتری	۵۸	۷۹/۵	۱۰۰
کل	۷۳	۱۰۰	

همان‌گونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود، حدود ۸۰ درصد پاسخگویان دارای مدرک دکتری بوده و سایر افراد دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده‌اند که بیانگر اعتبار پاسخ‌های گردآوری شده می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول شماره ۲ رسم شده است.

نمودار شماره ۱. میزان تحصیلات پاسخگویان

در رابطه با سنوات خدمتی پاسخگویان باید گفت که به‌طور میانگین ۲۴ سال خدمت داشته‌اند، همچنین پاسخگویان در ۱۲ رشته (مدیریت، جغرافیای انسانی، جغرافیای طبیعی، علوم دفاعی، جغرافیای سیاسی، مدیریت راهبردی، مطالعات امنیت ملی، روابط بین‌الملل، اقتصاد، علوم سیاسی، مدیریت بازرگانی و مدیریت فناوری اطلاعات) سابقه تحصیلی داشته‌اند که بیشترین فراوانی متعلق به جغرافیای سیاسی با بیش از ۲۷ درصد بوده است.

۵-۶-۱. روش تجزیه و تحلیل یافته‌ها

طبقه‌بندی اطلاعات و تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق با استفاده از نرم‌افزارهای Arc GIS، به تفکیک در ساختارهای مؤثر بر توسعه سواحل مکران- چابهار با محوریت پایدارسازی امنیت در سیستان و بلوچستان (با تأکید بر موقعیت، وضعیت و ظرفیت‌های ژئوپلیتیک، ژئوآنومیک و جایگاه ژئواستراتژیک سواحل چابهار و کنارک) بوده است. همچنین از بیست مورد بازدید میدانی، مصاحبه با متخصصان، کارشناسان، مدیران مراکز علمی- پژوهشی، نهادهای اجرایی مربوط به امور توسعه منطقه‌ای، توسعه اقتصادی، امور نظامی- امنیتی، امور سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی و انرژی، برنامه‌ریزی فضایی، آمایش شهری، منطقه ای و آمایش سرزمین

در تجزیه و تحلیل ساختارهای مختلف مؤثر بر توسعه سواحل مکران- چابهار با محوریت پایدارسازی امنیت در سیستان و بلوچستان، بهره‌گیری شده است.

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. جغرافیای سواحل مکران

منطقه مورد مطالعه در بخش جنوب شرقی کشور و مشتمل بر استان سیستان و بلوچستان است که دارای ۱۸۷۵۰۲ کیلومتر مربع مساحت بوده و از جنوب با دریای عمان به طول تقریبی ۲۷۰ کیلومتر، مرز آبی دارد (اخباری و نامی، ۱۳۸۹: ۱۹۰). مرز طولانی آبی و خشکی استان با کشور افغانستان، پاکستان و کشورهای حوزه خلیج فارس، موقعیت ویژه‌ای به آن بخشیده و سبب پیدایش شرایط خاص شده است (کاویانی، ۱۳۸۹: ۲۲۵).

تقسیم بلوچستان بین ایران و هندوستان تحت سلطه انگلیس در دهه ۱۸۷۰ میلادی در پی سیاست‌های امیر بالیتی بریتانیا انجام شد و بلوچستان بین ایران، پاکستان و افغانستان تقسیم گردید. از نظر وسعت، منطقه بلوچستان ایران دومین منطقه بلوچ‌نشین است. بزرگ‌ترین و فعال‌ترین شاخه بلوچ‌ها (یعنی چهل درصد آنها) در پاکستان ساکن هستند (علیپور، ۱۳۹۰: ۱۶۱).

۲-۲. ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی سواحل مکران

حضور ایران با داشتن ویژگی‌های جغرافیایی منحصر به فرد و ایجاد تسهیلات سیاسی و فرهنگی، به‌منظور ایجاد مناطق آزاد تجاری و فراهم نمودن امکانات حمل‌ونقل کالا و خدمات، تا حد زیادی می‌تواند از ایجاد بحران‌های مناطق شرق و جنوب شرق کشور جلوگیری نماید و چهره مراکز تجمع این منطقه راهبردی را دگرگون نماید، این در حالی است که قدرت‌های صنعتی جهانی و منطقه‌ای تمام نیرو و

تلاش خود را معطوف به این امر نموده‌اند که با ایجاد ناامنی در این منطقه حساس راهبردی به هر شکل ممکن از ج.ا.ایران امتیازهایی بگیرند (عزتی، ۱۳۹۰: ۴۳).

ج.ا.ایران با توجه به در اختیار داشتن امکانات آبی منحصر به فردی مانند بندر چابهار که در واقع در یک منطقه «خلیج در خلیج» قرار گرفته و در حال حاضر باید آن را «دُرّ یتیم» اقیانوس هند نامید، باید با پیوندهای اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و سیاسی، اجرای قراردادهای بین‌المللی این منطقه را به منطقه‌ای فعال غیرقابل جایگزین و توسعه‌یافته تبدیل نماید؛ زیرا امروزه واژه امنیت و توسعه دو مفهوم غیرقابل تفکیک از یکدیگرند و باید اطمینان داشت تا زمانی که این منطقه به توسعه‌ای پایدار دست نیابد، مسئله امنیتی آن نیز حل نخواهد شد. ساختار اجتماعی، فرهنگی و قبیله‌ای این منطقه و مناطق مجاور آن در کشورهای همسایه و عملکرد قدرت‌های جهان در دوران جنگ سرد و هم‌اکنون، مؤیدی بر این نکته است که چنانچه اقدام‌های همه‌جانبه‌ای در این مناطق انجام نشود، برقراری امنیت، جنبه تحمیلی و زودگذر خواهد داشت (Cordesman, 1997).

عزت ا. عزتی در کتاب ژئوپلیتیک در قرن ۲۱ معتقد است: استمرار امنیت و ثبات انتقال انرژی، باعث پیشرفت اقتصادی منطقه جنوب و جنوب شرق آسیا به‌عنوان مرکز تولید انرژی، جنوب آسیا به‌عنوان مرکز توزیع و جنوب شرق آسیا به‌عنوان مرکز مصرف می‌باشد. از نظر وی، معیارهای اقتصاد و جغرافیا به هر شکلی که ملاک قرار گیرند، این سه منطقه مطرح خواهند بود و اهمیت خود را از دست نمی‌دهند؛ به همین دلیل ایران در مرکز مناطق ژئوپلیتیک بالا قرار دارد. این بهترین فرصت سیاسی ممکن برای جمهوری اسلامی ایران است تا بار دیگر موقعیت بخش شرقی کشور را مد نظر قرار دهد (عزتی، ۱۳۸۸).

در قرن ۲۱، توانمندی اقتصادی در سطح بین‌المللی و واپایش (کنترل) تولید و عرضه مصرف کالاهای اقتصادی بسیار مهم است. مناطق ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی منطبق بر مناطقی است که دارای منابع انرژی سرشار و همچنین تولید ناخالص هنگفت

می‌باشد. حال اگر مناطق راهبردی دوران جنگ سرد (ژئوپلیتیک) منطبق با عوامل اقتصادی (ژئواکونومی) گردد، آن منطقه، موقعیتی بین‌المللی خواهد یافت که غیر قابل جایگزین بوده و نقشی محوری در تدوین راهبرد جهانی خواهد یافت (رحیم‌پور، ۱۳۸۴).

آمایش سرزمینی در ایران، راهبردی کلان، ملی و ژئوپلیتیکی است که به‌منظور بهره‌گیری از همه امکانات موجود و استعداد های انسانی داخلی و خارجی برای توسعه اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، با رویکرد پایدار همه‌جایی، همه‌جانبه منطقه‌ای و فرامرزی، تمرکززا، آینده‌پژوه، فناوری‌گرا، ثبات‌زا، صلح‌گرا و تجزیه‌پذیر و در قالب همگرایی منطقه‌ای و جهانی شدن انجام می‌شود (فرجی‌راد، ۱۳۹۳).

بندر چابهار به دلیل موقعیت راهبردی خود که نزدیک‌ترین راه دسترسی کشورهای محصور در خشکی آسیای میانه (افغانستان، ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان، قزاقستان) به آب‌های آزاد است، از اهمیت خاص و فراوانی برخوردار است. این بندر از مهم‌ترین چهارراه‌های مسیر شمال- جنوب تجارت جهانی محسوب می‌گردد و دارای ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل به شرح زیر است:

- (۱) موقعیت جغرافیایی مناسب به جهت قرار گرفتن در کنار آب‌راه‌های بین‌المللی،
- (۲) قرار گرفتن در مسیر شمال- جنوب و دارا بودن موقعیت سرآغازی و نزدیک‌ترین مسیر به کشورهای افغانستان و آسیای میانه برای حمل‌ونقل کالا،
- (۳) دسترسی به بازار ۳۵۰ میلیون نفری کشورهای افغانستان، پاکستان و آسیای میانه،
- (۴) قابلیت پهلوگیری کشتی‌های بزرگ در اسکله‌های موجود،
- (۵) قابلیت فعال شدن خط کشتیرانی مسافربری چابهار - پاکستان،
- (۶) داشتن نقش کلیدی در صادرات و واردات کشور با دارا بودن دو بندر بزرگ و مهم شهید بهشتی و شهید کلانتری (این دو اسکله چه در زمان جنگ و چه پس از آن نقش بسیار مهمی در صادرات و واردات کالا داشته‌اند)،

(۷) دارا بودن ظرفیت‌های طبیعی و شرایط آب و هوایی در صنعت گردشگری،

(۸) دارا بودن ظرفیت بدیل برای خروج نسبی ایران از تنگنای تنگه هرمز.

۳-۲. اهمیت ژئوپلیتیکی سواحل مکران

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، نیاز کشورهای محصور در خشکی شمال شرقی ایران به دسترسی به آب‌های آزاد بیشتر احساس شد. قابلیت‌های این منطقه و قرار گرفتن آن در مسیر دسترسی شمال جنوب با توجه به موقعیت ایران به‌عنوان یک واحد جغرافیایی پیش‌روی این کشورها و نیاز مبرم آنها، دسترسی به آب‌های آزاد سواحل عمان نتایج زیر را به‌دنبال دارد:

تولید درآمد + اشتغال + توسعه مسیر نواحی توسعه‌نیافته شرق کشور + ابزار ایجاد موازنه ژئوپلیتیکی با ایجاد انفعال در رفتار همسایگان و ...

در طرح «یونیدو»^۱، سواحل دریای عمان به‌عنوان نزدیک‌ترین راه و مسیر انتقال انرژی بین‌قاره‌ای شناخته شده است و چابهار به‌عنوان بزرگ‌ترین پایانه مایع‌سازی قراردادهای دو جانبه ایران- ترکمنستان و ایران- هندوستان نیز اهمیت نقش ارتباطی این منطقه را مورد تأکید بیشتری قرار داده است. ارتباطات جاده‌ای به‌عنوان مکمل مسیرهای آبی دریایی و همچنین شاهراه‌های ارتباط‌دهنده مکان‌های تجمع انسانی، نقش برجسته‌ای را در توسعه مکان‌های جغرافیایی بر عهده دارند. تصور اقوام جدا از حوزه جغرافیایی و محل استقرارشان، تصویری باطل است. اقوام امتیازها و ظرفیت‌های جدید برای کشور فراهم می‌کنند. اقوام به خودی خود، تهدید تلقی نمی‌شوند، بلکه هنگامی

۱. یونیدو یا سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (The United Nations Industrial Development Organization)

(UNIDO) سازمان تخصصی سازمان ملل است که مقر آن در وین می‌باشد. هدف اصلی این سازمان ارتقا و تسریع توسعه صنعتی در کشورهای در حال توسعه و یا اقتصادهای در حال گذار و توسعه روابط صنعتی بین‌المللی می‌باشد.

منبع تهدید و خطر می‌شوند که مؤلفه‌های ساختاری و کارکردی دیگری در کشور ایجاد شود که ناظر بر توزیع و توسعه ناعادلانه منابع در کشور باشد (حاجیان، ۱۳۸۰: ۱۱۱-۱۱۰).

۲-۴. عمق راهبردی سواحل مکران

ایران در سواحل و آب‌های جنوب شرقی دارای عمق راهبردی ویژه‌ای است که می‌تواند توان کشور را در برخورد با چالش‌های ژئواستراتژیک ارتقا دهد. عمق راهبردی موجود در این منطقه می‌تواند باعث حل شدن چالش‌های ژئواستراتژیک موجود بین ایران و دیگر کشورهای همجوار گردد (حافظ‌نیا و رومینا، ۱۳۸۴: ۲۰-۵).

۲-۵. شاخص‌های امنیت پایدار

شاخص‌هایی که برای امنیت پایدار در منطقه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، شامل توسعه اقتصادی، توسعه حمل و نقلی، ایجاد منطقه آزاد، توسعه نظامی، توسعه فرهنگی و اجتماعی، توسعه سیاسی، توسعه انسانی و ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌باشند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده‌های گردآوری شده از طریق توزیع پرسشنامه بین ۷۳ نفر، از دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. در بخش آمار توصیفی با استفاده از جدول‌های فراوانی و توصیفی، به توصیف داده‌های تحقیق پرداخته خواهد شد و در بخش آمار استنباطی نیز از آزمون‌های مناسب آماری استفاده می‌گردد.

همان‌گونه که گفته شد به‌منظور بررسی امنیت پایدار، شاخص‌های طراحی شد که به‌منظور اعتبارسنجی، میزان اثرگذاری آنها از پاسخ‌دهندگان سؤال گردید که در ادامه، پاسخ‌های ارائه‌شده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یکی از این شاخص‌ها توسعه اقتصادی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل قید شده است:

جدول شماره ۳. نقش توسعه اقتصادی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

نقش عامل	فراوانی	درصد
ضعف	۰	۰
قوت	۵۲	۷۱/۲
تهدید	۱	۱/۴
فرصت	۲۰	۲۷/۴

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۷۱ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و حدود ۲۸ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

جدول شماره ۴. میزان تأثیر توسعه اقتصادی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۵	۶/۹	۶/۹
زیاد	۱۶	۲۱/۹	۲۸/۸
خیلی زیاد	۵۲	۷۱/۲	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۹۳ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر توسعه اقتصادی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۲. میزان تأثیر توسعه اقتصادی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

یکی دیگر از این شاخص‌ها توسعه حمل و نقلی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل بیان شده است:

جدول شماره ۵. نقش توسعه حمل و نقلی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

نقش عامل	فراوانی	درصد
ضعف	۰	۰
قوت	۴۶	۶۳
تهدید	۱	۱/۴
فرصت	۲۶	۳۵/۶

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، ۶۳ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و حدود ۳۶ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

جدول شماره ۶. میزان تأثیر توسعه حمل و نقلی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۳	۴/۱	۴/۱
زیاد	۲۸	۳۸/۴	۴۲/۵
خیلی زیاد	۴۲	۵۷/۵	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۹۵ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر توسعه حمل و نقلی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۳. میزان تأثیر توسعه حمل و نقلی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

یکی دیگر از این شاخص‌ها ایجاد منطقه آزاد بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل ارائه شده است:

جدول شماره ۷. نقش ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

درصد	فراوانی	نقش عامل
۰	۰	ضعف
۶۳	۴۶	قوت
۰	۰	تهدید
۳۷	۲۷	فرصت

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، ۶۳ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۳۷ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

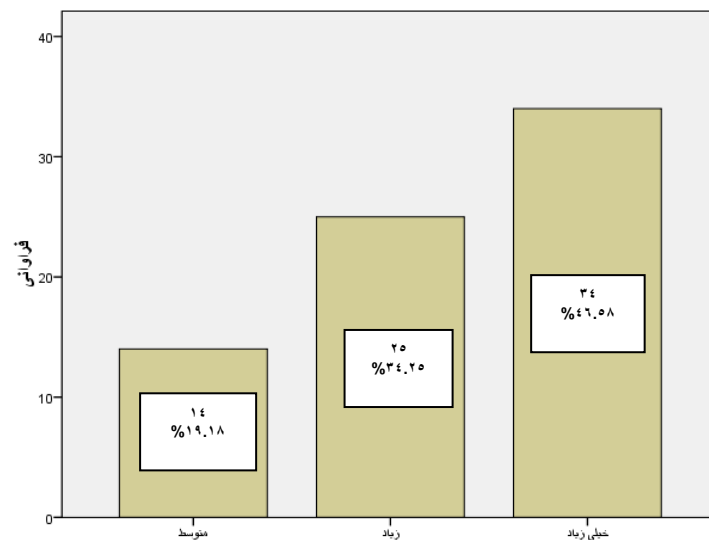

جدول شماره ۸. میزان تأثیر ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۱۴	۱۹/۲	۱۹/۲
زیاد	۲۵	۳۴/۲	۵۳/۴
خیلی زیاد	۳۴	۴۶/۶	۱۰۰

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود، بیش از ۸۰ درصد پاسخگویان معتقد بوده اند که میزان تأثیر ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۴. میزان تأثیر ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

از دیگر شاخص ها توسعه نظامی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل بیان شده است:

جدول شماره ۹. نقش توسعه نظامی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

نقش عامل	فراوانی	درصد
ضعف	۱	۱/۴
قوت	۳۷	۵۰/۶
تهدید	۴	۵/۵
فرصت	۳۱	۴۲/۵

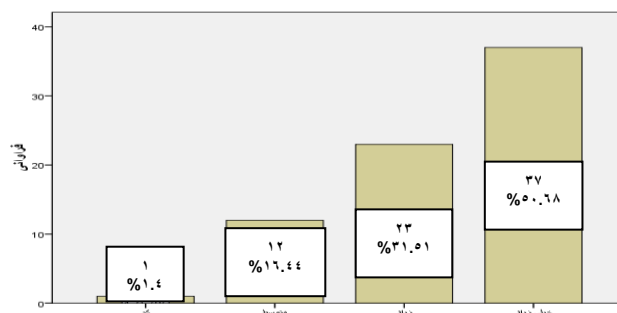
همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۴۲ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند و حدود ۵۱ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

جدول شماره ۱۰. میزان تأثیر توسعه نظامی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۱	۱/۴	۱/۴
متوسط	۱۲	۱۶/۴	۱۷/۸
زیاد	۲۳	۳۱/۵	۴۹/۳
خیلی زیاد	۳۷	۵۰/۷	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۸۲ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر توسعه نظامی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۵. میزان تأثیر توسعه نظامی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

یکی دیگر از این شاخص‌ها توسعه فرهنگی و اجتماعی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل ارائه شده است:

جدول شماره ۱۱. نقش توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

نقش عامل	فراوانی	درصد
ضعف	۰	۰
قوت	۴۲	۵۷/۵
تهدید	۴	۵/۵
فرصت	۲۷	۳۷

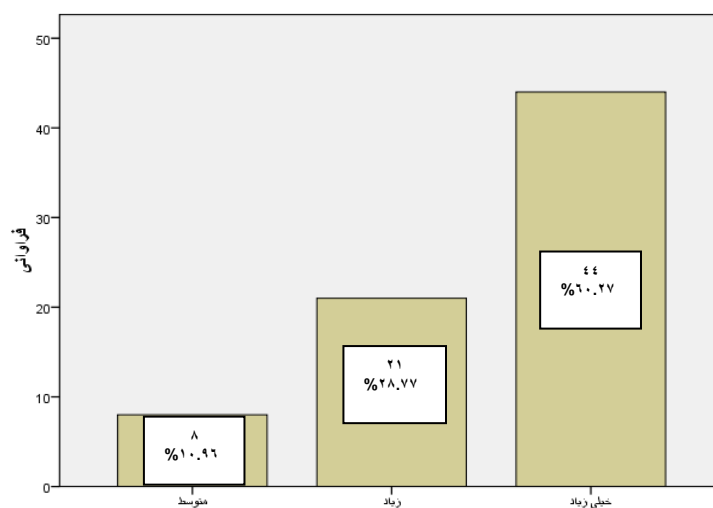
همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۵۷ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۳۷ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

جدول شماره ۱۲. میزان تأثیر توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۸	۱۱	۱۱
زیاد	۲۱	۲۸/۷	۳۹/۷
خیلی زیاد	۴۴	۶۰/۳	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، ۸۹ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۶. میزان تأثیر توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

یکی دیگر از این شاخص‌ها توسعه سیاسی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل ارائه شده است:

جدول شماره ۱۳. نقش توسعه سیاسی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

درصد	فراوانی	نقش عامل
۲/۷	۲	ضعف
۵۰/۷	۳۷	قوت
۵/۵	۴	تهدید
۴۱/۱	۳۰	فرصت

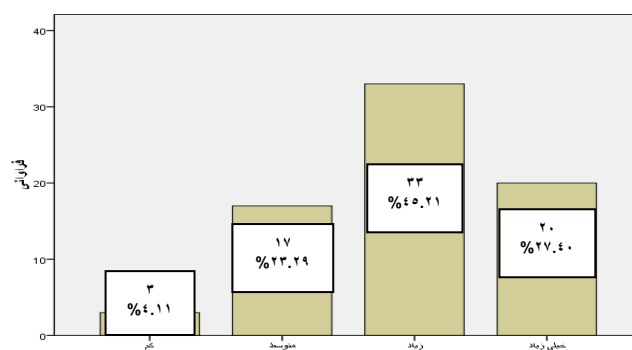
همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود، حدود ۵۱ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده اند و بیش از ۴۱ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده اند. در جدول زیر، به فراوانی تأثیر این عامل نیز اشاره شده است:

جدول شماره ۱۴. میزان تأثیر توسعه سیاسی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۳	۴/۱	۴/۱
متوسط	۱۷	۲۳/۳	۲۷/۴
زیاد	۳۳	۴۵/۲	۷۲/۶
خیلی زیاد	۲۰	۲۷/۴	۱۰۰

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود، بیش از ۷۲ درصد پاسخگویان معتقد بوده اند که میزان تأثیر توسعه سیاسی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۷. میزان تأثیر توسعه سیاسی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

از دیگر شاخص‌ها توسعه انسانی است. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل ارائه شده است:

جدول شماره ۱۵. نقش توسعه انسانی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

نقش عامل	فراوانی	درصد
ضعف	۰	۰
قوت	۳۹	۵۳/۴
تهدید	۶	۸/۲
فرصت	۲۸	۳۸/۴

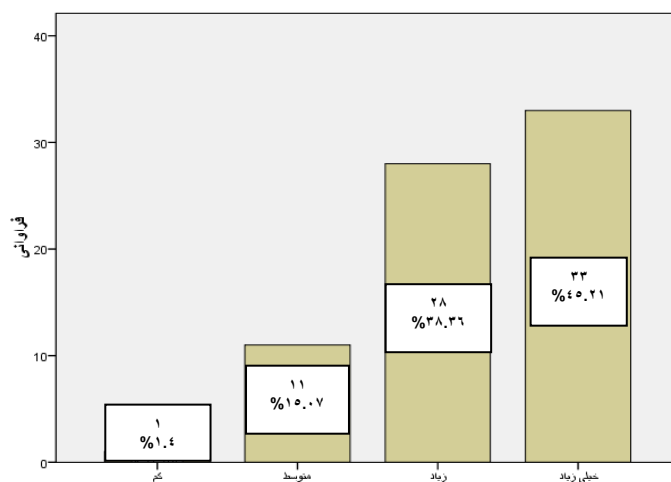
همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۵۳ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و بیش از ۳۸ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر به میزان تأثیر این عامل اشاره شده است:

جدول شماره ۱۶. میزان تأثیر توسعه انسانی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۱	۱/۴	۱/۴
متوسط	۱۱	۱۵	۱۶/۴
زیاد	۲۸	۳۸/۴	۵۴/۸
خیلی زیاد	۳۳	۴۵/۲	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۸۳ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر توسعه انسانی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۸. میزان تأثیر توسعه انسانی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

یکی دیگر از این شاخص‌ها ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی بود. در جدول زیر، فراوانی مربوط به نقش این عامل ارائه شده است:

جدول شماره ۱۷. نقش ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در برقراری امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

درصد	فراوانی	نقش عامل
۰	۰	ضعف
۵۶/۲	۴۱	قوت
۶/۸	۵	تهدید
۳۷	۲۷	فرصت

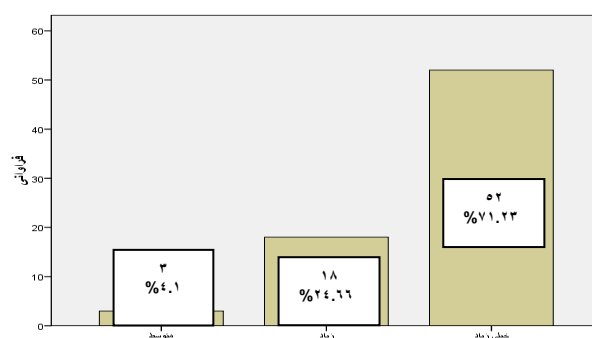
همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۵۶ درصد از افراد، این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۳۷ درصد از افراد نیز این عامل را در نقش یک فرصت دیده‌اند. در جدول زیر، به میزان تأثیر این عامل اشاره شده است:

جدول شماره ۱۸. میزان تأثیر ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در برقراری امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰
کم	۰	۰	۰
متوسط	۳	۴/۱	۴/۱
زیاد	۱۸	۲۴/۷	۲۸/۸
خیلی زیاد	۵۲	۷۱/۲	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، بیش از ۹۵ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در برقراری امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران، در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در زیر، نمودار مربوط به جدول بالا رسم شده است:

نمودار شماره ۹. میزان تأثیر ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در برقراری امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران

به منظور پاسخ به پرسش تحقیق از آزمون میانگین تک‌نمونه‌ای استفاده شده است؛ به این شکل که میانگین پاسخ‌های داده‌شده به هر عامل با عدد ۳ که مقدار حد واسط است، مقایسه می‌گردد، چنانچه اختلافی وجود نداشته باشد آن عامل از دید پاسخگویان از اهمیت متوسطی برخوردار بوده و در نتیجه، آن عامل مؤثر محسوب نمی‌شود. چنانچه میانگین نمرات داده‌شده به هر عامل بیشتر از ۳ باشد نتیجه گرفته می‌شود که آن

عامل از اهمیت بالا برخوردار بوده و به عنوان یک عامل ژئوپلیتیکی مؤثر در امنیت پایدار محسوب می شود و چنانچه میانگین نمرات داده شده کمتر از ۳ باشد، عامل مورد نظر از دید پاسخگویان از اهمیت پایینی برخوردار است. نتایج آزمون اختلاف میانگین عوامل با عدد ۳ در جدول زیر رسم شده است:

جدول شماره ۱۹. آزمون اختلاف میانگین با عدد ۳

نتیجه	Sig(2-tailed)	میانگین	عامل
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۶۴/۴	توسعه اقتصادی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۵۳/۴	توسعه ترانزیتی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۲۷/۴	ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۳۲/۴	توسعه نظامی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۴۹/۴	توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۹۶/۳	توسعه سیاسی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۲۷/۴	توسعه انسانی سواحل مکران تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۶۷/۴	ایجاد زیرساخت های اقتصادی و فرصت های شغلی تا چه اندازه باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می گردد؟
عامل مؤثر است	۰/۰۰۱	۴۹/۴	نقش توسعه سواحل مکران در امنیت و توسعه پایدار کشور تا چه اندازه ای می باشد؟

نتایج حاصل از جدول بالا حاکی از آن است که عوامل ژئوپلیتیکی یادشده تا حد زیادی باعث ایجاد امنیت پایدار در منطقه سواحل جنوب شرق و در نهایت، کشور می شوند.

۴. نتیجه‌گیری

۴-۱. پاسخ به پرسش‌های تحقیق

در پاسخ به پرسش اصلی تحقیق که آیا ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه جنوب شرق کشور سواحل مکران می‌تواند ج.ا.ایران را در مسیر امنیت پایدار قرار دهد؟ باید گفت براساس یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌های میدانی، کتابخانه‌ای و اسنادی، توسعه ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه سواحل جنوب شرقی ایران (سواحل مکران) در ابعاد ژئواستراتژی، ژئواکونومی و ژئوکالچر می‌تواند موجب ایجاد امنیت پایدار در منطقه جنوب شرق و در نهایت، کشور شود.

پاسخ پرسش‌های فرعی تحقیق نیز در ادامه ارائه شده است.

در پاسخ به پرسش فرعی ۱ که آیا توسعه سیاسی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق می‌گردد؟ باید گفت بر اساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۱۴ قید گردیده است، ۵۱ درصد از متخصصان و صاحب‌نظران این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و بیش از ۷۲ درصد معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر کامل توسعه سیاسی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرقی ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد است.

در پاسخ به پرسش فرعی ۲ که آیا توسعه فرهنگی و اجتماعی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ می‌توان گفت بر اساس یافته‌های تحقیق و همان‌گونه که در جدول شماره ۱۱ قید گردیده است، ۵۷ درصد از متخصصان و صاحب‌نظران این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۸۹ درصد پاسخگویان معتقد بودند که میزان تأثیر توسعه فرهنگی و اجتماعی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد است.

در پاسخ به پرسش فرعی ۳ که آیا توسعه انسانی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ باید گفت براساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۱۵ قید گردیده است، ۵۳ درصد از متخصصان این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۸۳ درصد از پاسخگویان معتقد بوده‌اند که تأثیر توسعه انسانی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد است.

در پاسخ به پرسش فرعی ۴ که آیا توسعه اقتصادی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ باید گفت براساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۴ قید گردیده است، ۷۱ درصد این عامل را در نقش قوت دیده‌اند و ۹۳ درصد از پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر عامل اقتصادی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد است.

در پاسخ به پرسش فرعی ۵ که آیا توسعه حمل‌ونقلی مناطق سواحل مکران باعث ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ باید گفت بر اساس یافته‌های تحقیق، همان‌گونه که در جدول شماره ۵ قید گردیده است، ۶۳ درصد از صاحب‌نظران و متخصصان این عامل را در نقش قوت دیده‌اند و بیش از ۹۵ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر عامل توسعه ترانزیتی سواحل جنوب شرق ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد.

در پاسخ به پرسش فرعی ۶ که آیا ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ باید گفت بر اساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۱۷ قید گردیده است ۵۶ درصد از متخصصان و صاحب‌نظران این عامل را در نقش یک قوت دیده‌اند و ۹۵ درصد از

پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان این عامل در ایجاد زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در سواحل جنوب شرق ایران در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد. در پاسخ به پرسش فرعی ۷ که آیا ایجاد منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ می‌توان بیان داشت که براساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۸ قید گردیده است، ۶۳ درصد از متخصصان و صاحب‌نظران این عامل را در نقش قوت دیده‌اند و ۸۰ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر عامل ایجاد و توسعه منطقه آزاد در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد.

در پاسخ به پرسش فرعی ۸ که آیا توسعه نظامی سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق ایران می‌گردد؟ باید گفت براساس یافته‌های تحقیق همان‌گونه که در جدول شماره ۹ قید گردیده است، حدود ۵۱ درصد از متخصصان و صاحب‌نظران این عامل را در نقش قوت دیده‌اند و حدود ۸۲ درصد پاسخگویان معتقد بوده‌اند که میزان تأثیر عامل توسعه نظامی در سواحل مکران در ایجاد امنیت پایدار در سواحل جنوب شرق در حد زیاد یا خیلی زیاد می‌باشد.

۲-۴. پیشنهادها

- (۱) تلاش در جهت بهبود همگرایی قومی و مذهبی در منطقه سواحل مکران،
- (۲) بهره‌گیری از توسعه بین‌المللی برای ارتقای همگرایی مذهبی منطقه،
- (۳) ایجاد و توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی در سواحل مکران،
- (۴) توسعه و گسترش ترانزیت پایدار بین‌المللی در سواحل مکران،
- (۵) توسعه قدرت دریایی ج.ا.ایران،
- (۶) ایجاد و توسعه منطقه آزاد جدید در سواحل مکران.

فهرست منابع

۱. منابع فارسی

۱. اخباری، محمد و نامی، محمدحسن (۱۳۸۸)، *جغرافیای مرز با تأکید بر مرزهای ایران*، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۲. ازغندی، سیدعلیرضا (۱۳۷۴)، *مسائل نظامی و استراتژیک معاصر*، تهران، سمت.
۳. اطاعت، جواد، مهدیان، حسین، مرادی نیا، سجاد (۱۳۹۱)، «تحلیل قابلیت‌های ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک انرژی در تأمین امنیت ملی ایران»، *فصلنامه جغرافیا*، شماره ۱۰.
۴. حافظ‌نیا، محمدرضا و رومینا، ابراهیم (۱۳۸۴)، «تحلیل ظرفیت‌های ژئوپلیتیک سواحل جنوب شرق ایران در راستای منافع ملی (فضای مورد غفلت)»، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، شماره ۶.
۵. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۰)، «مسئله وحدت ملی و الگوی سیاست قومی در ایران»، *گاهنامه انجمن جامعه‌شناسی*، شماره ۳.
۶. رحیم‌پور، علی (۱۳۸۴)، *نقش مناطق ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی*، تهران، نشر سمت.
۷. عزتی، عزت‌الله (۱۳۹۰)، *جغرافیای استراتژیک ایران*، جلد سوم، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۸. عزتی، عزت‌الله (۱۳۸۸)، *ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم*، تهران، نشر سمت.
۹. عزتی، عزت‌الله، گل‌افروز، محمد (۱۳۹۲)، «راهبرد قدرت هوشمند ایران و نقش ژئوپلیتیک انرژی (نفط و گاز) در پیشبرد آن»، *فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی*، شماره ۲۴.
۱۰. علیپور، عباس (زمستان ۱۳۹۰)، «سنجش عوامل واگرایی ژئوپلیتیکی بین ایران و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس و راهبردهای مقابله»، *مجله سیاست دفاعی*، شماره ۷۷.
۱۱. فرجی‌راد، عبدالرضا (۱۳۹۳)، تحولات ژئوپلیتیکی همگرایی اتحادیه چهار دریا با تأکید بر امنیت منطقه، *نمای راهبردی* (نشریه مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی)، شماره ۴.
۱۲. کاویانی‌راد، مراد (۱۳۸۹)، *ناحیه‌گرایی در ایران از منظر جغرافیای سیاسی*، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۲. منابع انگلیسی

1. Cordesman, Anthony H. (1997), *The Lessons of Modern War*, New York, Westview Press.

